

Lenkų mokytojų rengimas LSSR: 1947–1961 m.

VITALIJA STRAVINSKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas: stravinskiene@istorija.lt

Straipsnyje nagrinėjama lenkiškų bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų rengimo Lietuvoje 1947–1961 m. problema, aptariama jas rengusių pedagoginių įstaigų veikla, jų mokinių ir studentų skaičiaus bei etninės sudėties pokyčiai, nustatomas nagrinėjamu laikotarpiu parengtų mokytojų skaičius.

Raktažodžiai: lenkai, mokyklos, mokytojai, Trakų mokytojų seminarija, Naujosios Vilnios mokytojų institutas

---

IVADAS

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos lenkų bendruomenės padėtis radikaliai pakito. Ypač didelius pokyčius nulėmė migracijos iš reokupuotos Lietuvos į Lenkiją procesas, skaudžiai palietęs lenkų švietimo sritį ir turėjęs neigiamų pasekmių. Viena tokių buvo kvalifikuotų lenkų mokytojų trūkumas.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti pedagogų rengimą LSSR lenkų mokykloms 1947–1961 metais. Straipsnyje siekta: 1) atskleisti LSSR valdžios požiūrį į mokytojų rengimą lenkų mokykloms respublikoje, 2) aptarti pedagogus rengusių mokslo institucijų (Trakų mokytojų seminarijos ir Naujosios Vilnios mokytojų instituto) veiklos ypatybes, 3) apžvelgti jose besimokiusių ir dirbusių asmenų skaičių ir etninę sudėtį, 4) nustatyti šiose mokslo įstaigose parengtų mokytojų skaičių.

Tyrimo chronologinės ribos apima 1947–1961 metus. Pirmoji riba siejasi su lenkų mokytojų rengimo respublikoje pradžia, kai Trakų mokytojų seminarijoje pradėta rengti pradinį lenkų mokyklų mokytojus. Tyrimo laikotarpio pabaiga ženkliava savarankiškos lenkų mokslo įstaigos – Naujosios Vilnios mokytojų instituto – veiklos pabaigą. 1961 m. ši institucija buvo prijungta prie Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto (dabar – universitetas), kuriame pradėjo veikti Polonistikos katedra.

Mūsų nagrinėjama problematika tyrėjai ne itin domėjosi. Apie pedagoginių kadru LSSR lenkų mokykloms rengimą 1947–1961 m. užsiminta tik keliuose leidiniuose. Trakų mokytojų seminarijos veiklą 1924–1957 m., t. y. jos veikimo Trakuose periodu, pristatė Ona Bražiūnienė. Glaustai apžvelgusi lenkų mokytojų rengimą seminarijoje autorė teigė, kad 1947 m. joje pradėta rengti mokytojus lenkų pradinėms mokykloms. Iš viso buvo išleistos keturios laidos (1951, 1955, 1956, 1957 m.) [51, 93]. Bendras tų grupių absolventų skaičius nenurodytas. Pažymėtina, kad kai kurie O. Bražiūnienės pateikti duomenys

nevisiškai tikslūs, pvz., autorė nurodė, kad 1951 m. seminarijoje buvo sudarytos trys lenkų ir viena rusų grupė, kuriose buvo 120 asmenų [51, 92]. Tačiau archyviniai dokumentai rodo, kad buvo suformuotos trys grupės (dvi lenkų ir viena rusų), kuriose mokėsi 101 studentas [12, 127; 13, 129–130]. Pasak autorės, seminarijoje 1954 m. buvo įkurtas neakivaizdinis skyrius, nors kiti šaltiniai liudija, kad toks skyrius veikė jau 1953 m. pradžioje [18, 233].

Minint Vilniaus pedagoginio universiteto 60-metį ir jo Polonistikos katedros 35-metį, pasirodžiusiuose proginiuose straipsniuose trumpai užsiminta apie mokytojų rengimą Naujojoje Vilnioje [55, 91–92; 53, 2; 52, 5–6]. Anot straipsnių autorių, Naujosios Vilnios mokytojų institutas buvo įkurtas norint kuo greičiau parengti kadrus atsikuriančioms lenkų mokykloms. Pirmieji mokytojų instituto studentai buvo Vilniaus lenkų gimnazijos ir Trakų mokytojų seminarijos absolventai [53, 2].

Janina Lisiewicz aprašė Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus Vlodzimiežo Čečoto veiklą rengiant lenkų mokytojus. Ji teigė, kad V. Čečotas stengėsi institutą paversti aukštąja mokykla, aiškinosi galimybes rengti lenkų mokytojus Ukrainos ir Baltarusijos sovietinėms respublikoms [52, 6]. Pažymėtina, kad apie pastarosios respublikos švietimo padėtį V. Čečotas buvo labai gerai informuotas, nes iki 1951 m. (atvykimo į LSSR) jis buvo vienas iš Molodečno srities švietimo skyriaus vadovų ir pedagogų. Tačiau jo pastangos nebuvo sėkmingos. Lietuvos archyvinė medžiaga liudija, kad respublikos partinė valdžia galvojo apie šios mokyklos reorganizaciją jau 1955 m., t. y. nuo V. Čečoto darbo institute pradžios. Šio instituto prijungimas prie vienos iš Vilniaus aukštųjų mokyklų buvo argumentuojamas būtinybe parengti aukštesnės kvalifikacijos mokytojus lenkų vidurinėms mokykloms. Prasidėjusi lenkų migracija į Lenkiją (1956–1959) instituto reorganizaciją nukėlė vėlesniam laikui.

Rusijos tyrinėtoja Elena Zubkova atkreipė dėmesį į Lietuvos lenkų padėtį stalinizmo metais. Jos teigimu, respublikinė valdžia lenkų atžvilgiu vykdė diskriminacinę politiką: buvo nutraukta lenkiškų laikraščių leidyba, uždarytos lenkų mokyklos, neberengiami joms mokytojai, lenkai buvo išstumti iš vadovaujančių postų [56, 160]. Reikėtų pažymėti, kad kai kuriuos autorės teiginius paneigė Lietuvos archyvinė medžiaga. Netiesa, kad uždarius lenkų mokyklas nustota joms rengti kadrus. Jau buvo minėta, kad Trakų mokytojų seminarijoje 1947 m. pradėjo mokytis grupė būsimų pradinių lenkų mokyklų mokytojų. Po lenkų mokyklų reorganizacijos (1948–1949) ši grupė nebuvo panaikinta ar išskaidyta, ją baigę mokiniai 1951 m. gavo pradinių lenkų mokyklų mokytojų diplomus. Kita vertus, kvalifikuotų lenkų mokytojų trūkumas buvo viena svarbiausių priežasčių, nulėmusių lenkų mokyklų reorganizaciją. 1944–1947 m. lenkų migracija į Lenkiją labai praretino lenkų mokytojų gretas Lietuvoje. Dėl jų trūkumo 1946 m. pabaigoje neveikė apie 100 Vilniaus, Trakų ir Švenčionių apskričių lenkų mokyklų. Išvykusių mokytojų nebuvo kuo pakeisti, o greitai parengti reikiamą jų skaičių buvo neįmanoma, todėl galvota lenkų mokyklas paversti rusiškomis ar lietuviškomis, kurioms mokytojų netrūktų.

Pagrindinė straipsnio rengimo medžiaga – Lietuvos archyvų dokumentai. Lietuvos ypatingajame archyve (LYA) yra išlikę aukščiausių ir vietos partinių struktūrų dokumentai (nutarimai, ataskaitos, prašymai, pažymos, susirašinėjimas ir kt.). Iš jų matyti, kad LKP(b) CK, 1947 m. apsvačiusi švietimo lenkų kalba perspektyvas respublikoje, nurodė organizuoti kadru lenkų pagrindinėms mokykloms rengimą LSSR. Sprendimas dėl aukštesnio struktūrinio lygio lenkų mokyklų mokytojų rengimo Lietuvoje buvo priimtas 1950 m., aukščiausiai SSSR valdžiai nurodžius įsteigti Naujosios Vilnios mokytojų institutą. Šiame

archyve esantys dokumentai taip pat padėjo geriau įvertinti aukščiausių respublikinių partinių struktūrų požiūrį į lenkų švietimą ir jo veiklos perspektyvas.

Lietuvos centriniam valstybės archyve (LCVA), tuometinės Švietimo ministerijos fonde (R-762), yra informacijos apie respublikos pedagogines institucijas, tarp jų ir apie Trakų mokytojų seminariją (nuo 1949 m. pedagoginė mokykla) bei Naujosios Vilnios mokytojų institutą. Šių mokslo įstaigų darbo ataskaitos leido geriau įvertinti jų veiklos aplinkybes ir specifiką.

Vilniaus apskrities archyve (VAA) yra išlikusi Švenčionių, Trakų ir Vilniaus apskričių (vėliau jų pagrindu sukurtų rajonų) švietimo skyrių medžiaga, iš kurios matyti, kad viena iš tų rajonų švietimo problemų – kvalifikuotų pedagogų trūkumas, todėl švietimo skyrių vadovybės kreipėsi į aukštesnes valdžios institucijas, prašydamos kuo skubiau spręsti šį klausimą.

Tame pačiame archyve saugomi ir Trakų mokytojų seminarijos (pedagoginės mokyklos), nuo 1957 m. perkeltos į Naująją Vilnią, veiklos dokumentai: pedagogų tarybos posėdžių protokolai, mokslo žurnalai ir kt. Remiantis šiais dokumentais, buvo nustatytas apytikslis parengtų lenkų mokytojų skaičius, jų parengimo lygis, mokinių etninė sudėtis ir kt.

Naujosios Vilnios mokytojų instituto archyvo dokumentai saugomi Vilniaus pedagoginio universiteto archyve (VPUA). Iš instituto direktoriaus įsakymų, išduotų diplomų registracijos knygų pavyko nustatyti reikšmingesnius instituto veiklos aspektus, studentų skaičius pokyčius, absolventų skaičių ir kt.

LSSR ATSTOVŲ POŽIŪRIS Į LENKŲ MOKYTOJŲ PARENGIMĄ

Nagrinėjama laikotarpiu lenkų švietimas buvo susitelkęs Rytų ir Pietryčių Lietuvoje. 1944–1947 m. lenkų migracija iš LSSR į Lenkiją jį labai paveikė: sumažėjo mokinių ir mokytojų, pakito mokyklų tinklas, jų struktūrinis lygis. Migracijos pabaigoje respublikos partinė vadovybė ėmėsi spręsti tolesnio lenkų švietimo LSSR perspektyvas, kartu keldama ir kadru lenkų mokykloms problemą.

1947 m. liepos 4 d. LKP(b) CK biure buvo apsvarstytas lenkų mokyklų klausimas [6, 6–7]. Nutarta, kad reikia steigti pradines lenkų mokyklas, kurioms mokytojai bus rengiami Trakų mokytojų seminarijoje. Čia turėjo būti surinkta 30-ies asmenų grupė. Be to, Vilniaus gimnazijoje Nr. 5 turėjo būti įsteigta pedagoginė klasė, kurioje per dvejus metus turėjo būti parengta 30 mokytojų. Lygiagrečiai buvo nurodyta organizuoti vieno mėnesio lenkų mokytojų perkvalifikavimo kursus. Juos turėjo lankyti 90 lenkų mokyklų mokytojų. Dėl kitų švietimui opių klausimų (pvz., trūkstamų mokymo priemonių) buvo kreiptasi į VKP(b) CK ir prašyta jos pagalbos. Numatyti sprendimai negalėjo greitai pagerinti lenkų mokyklų padėties. Gausiausiai lenkų gyvenamoje Vilniaus apskrityje 1949 m. pabaigoje trūko per 150 mokytojų [8, 16]. Kaip išeitis buvo pasirinktas šių mokyklų reorganizacijos planas. Pagal jį, palaipsniui, per 3–4 metus, mokyklos turėjo pereiti į rusų ar lietuvių dėstomąją kalbą. Pradėjus įgyvendinti šį planą, sulaukta vietos gyventojų nepasitenkinimo ir skundų. Dalis jų buvo nukreipta į Maskvą. SSSR partinių struktūrų atstovų komisijos iniciatyva 1950 m. rudenį buvo parengtas ir netrukus priimtas nutarimas, numatęs pagerinti darbą su LSSR gyventojais lenkais [9, 2–4]. Jame svarbią vietą užėmė švietimo klausimai: buvo numatyta išplėtoti lenkų mokyklų tinklą, organizuoti mokymo priemonių joms leidybą, padidinti lenkų grupių skaičių Trakų seminarijoje, taip pat buvo nuspręsta įkurti Naujosios Vilnios mokytojų institutą, turėjusį pagreitintai (per dvejus metus) parengti mokytojus lenkų septynmetėms mokykloms. Šiuo atveju „pagalba“ buvo numatyta

iš Maskvos, nes LSSR valdžia nepajėgė viena išspręsti šio klausimo: Lietuvoje nebuvo institutui tinkamų dėstytojų, mokymo programų ir kt. Visa tai buvo atsiųsta iš Maskvos. Be to, sprendžiant aktualią lenkų pedagogų trūkumo problemą, buvo gautas leidimas organizuoti specialius kursus. Tas darbas buvo pavestas komisijai, sudarytai iš LSSR švietimo ministerijos, Vilniaus miesto švietimo skyriaus, respublikinio mokytojų tobulinimosi instituto atstovų [10, 5]. Komisija turėjo atrinkti 150 klausytojų, parinkti patalpas, dėstytojus, parengti mokymo planus ir programas. Trūkstant tinkamų kandidatų, t. y. turinčių vidurinį išsilavinimą ir gerai mokančių lenkų kalbą, buvo atrinktas tik 101 klausytojas [15, 39]. Jie mokėsi 1951 m. balandį – 1952 m. sausį. Kitais metais buvo gautas VKP(b) CK mokyklų skyriaus leidimas organizuoti pakartotinius kursus 100 asmenų. Atrodo, kad neatsirado tiek norinčiųjų mokytis. Buvo atrinkta 50 asmenų, turinčių 9-ią klasių išsilavinimą [15, 39]. Nors į juos atrinkti asmenys turėjo gerai mokėti lenkų kalbą, realiai buvo kitaip. Kursų dalyvis Antonis Jankowskis teigė, kad priėmė visus, kurie nors truputį mokėjo lenkiškai [54, 29]. Lietuvoje nepavyko surasti visų kandidatų į kursus, todėl jų ieškota Baltarusijoje ir Ukrainoje [2, 78]. Šios pastangos buvo sėkmingos. Vien iš BSSR kursuose mokėsi apie 30 asmenų [54, 30]. Reikia pažymėti, kad Vilniaus mokymo įstaigos labai traukė jaunimą iš Baltarusijos. Antai 1957 m. į Naujosios Vilnios pedagoginės mokyklos pirmą kursą įstojo 34 asmenys, kurių dauguma buvo kilę iš kaimyninės respublikos [33, 10]. Jaunuolių iš BSSR netrūko ir Naujosios Vilnios mokytojų institute. 1955–1956 mokslo metais buvo priimta 150 studentų, iš kurių daugiau kaip 50 proc. buvo baigę rusų ir baltarusių mokyklas [5, 9].

Pedagoginių kadrų lenkų mokykloms klausimas vėl suaktualėjo politinės liberalizacijos metais. 1956–1959 m. buvo atnaujinta SSSR lenkų migracija į Lenkiją, kuri apėmė ir LSSR. Migracijos procesas gerokai praretino respublikos lenkų mokyklų mokytojų gretas. 1956–1959 m. į Lenkiją išvyko apie 200 lenkų mokytojų [30], kelios dešimtys būsimų lenkų pedagogų. Kai kuriose Rytų ir Pietryčių Lietuvos rajonų lenkų mokyklose labai trūko mokytojų. Lenkų mokytojus rengusių pedagoginių mokslo įstaigų vadovams buvo nurodyta į mokyklas nukreipti vyresnių kursų studentus, užtikrinant jiems galimybes baigti mokslą. Antai 1957 m. vasarį į mokyklas buvo nukreipti 25 Trakų pedagoginės mokyklos studentai [32, 452]. Panašių nurodymų netrūko ir vėlesniais metais.

Tačiau LSSR partinė ir švietimo vadovybės nebuvo visiškai patenkinamos lenkų mokykloms specialistus rengusiomis įstaigomis. Daugiausia kritikos sulaukė Naujosios Vilnios mokytojų instituto vadovybė, kuri kritikuota dėl žemo marksizmo-leninizmo dėstymo lygio, silpno internacionalizmo ugdymo, mažo komunistų tarp dėstytojų skaičiaus (1957 m. čia buvo 31 dėstytojas, iš kurių tik 9 buvo komunistai) [31, 40–41]. Trakų mokytojų seminarijos direkcijai buvo prikišama, kad tarp studentų mažai yra komjaunuolių ir kad toleruojamos religinės pažiūros.

LSSR švietimo vadovybė turėjo priekaištų Naujosios Vilnios mokytojų institutui ir dėl nepakankamo specialistų parengimo lygio. Tokią padėtį atskleidė stojančiųjų į respublikos aukštąsias mokyklas rezultatai. Vilniaus V. Kapsuko vardo universiteto prorektorius mokslo reikalams 1964 m. informavo aukštesnę vadovybę, kad lenkų kalba dėstomų mokyklų abiturientų lygis yra žemas, todėl dauguma jų per stojamuosius egzaminus gavo nepatenkinamus pažymius [48, 51]. Nevisiškai patenkintas stojamųjų egzaminų rezultatais buvo ir Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto, į kurį daugiausia stėjo lenkų jaunimas, rektorius. Anot jo, ne lietuvių dėstomąja kalba vidurinių mokyklų abiturientai silpnai orientavosi LSSR istorijoje. Šie mokiniai buvo baigę Rytų ir Pietryčių Lietuvos mokyklas lenkų

dėstomąja kalba, kuriose, kaip žinia, dirbo nemažai Naujosios Vilnios mokytojų instituto absolventų. Kita vertus, per įvairius patikrinimus buvo nustatyta, kad kai kurie mokytojų instituto absolventai nepakankamai mokėjo lenkų kalbą, o lietuvių kalbos visiškai nemokėjo. Antai 1957 m. į Šalčininkų rajoną buvo atsiųsti mokytojauti 22 instituto absolventai, kurie visiškai nemokėjo lietuvių kalbos [36, 134–135]. Todėl jaunimas, baigęs lenkų mokyklas, turėjo labai ribotas galimybes studijuoti lietuvių grupėse.

Be to, instituto vadovybei buvo priekaištauta, kad ji nesiekė suartinti studentus su respublikos gyvenimu, o kai kurie dėstytojai kaip tik skatino priešingas tendencijas. Instituto studentų atotrūki nuo LSSR gyvenimo pamatė juos egzaminavę kitų aukštųjų mokyklų dėstytojai. Antai lenkų kalbos ir literatūros bei fizikos-matematikos specialybių valstybinių egzaminų komisijos pirmininkas 1962 m. pažymėjo, kad studentai labai blogai žinojo klausimus, susijusius su LSSR istorija ar šiaip su Lietuvos reikalais [47, 29]. Jam susidarė įspūdis, kad žinių apie LSSR istoriją jie sėmėsi ne mokslinėje literatūroje, o tarp Vilniaus krašto gyventojų sklandančiuose vaizdiniuose. Ši padėtis nepasikeitė ir po kelerių metų.

TRAKŲ MOKYTOJŲ SEMINARIJOS IR NAUJOSIOS VILNIOS MOKYTOJŲ INSTITUTO KADRAI

1947 m. Trakų mokytojų seminarijoje surinkus lenkų studentų grupę, dėstytojų kolektyve didesnių pokyčių nebuvo. Į mokyklą buvo atsiųsta Marija Petrovič, kuri daugumą dalykų dėstė lenkų kalba [51, 61]. Tačiau didėjant lenkų ir rusų grupių studentų skaičiui, palaipsniui daugėjo ir dėstytojų. Taigi nuo 1949 m. iki 1954 m. Trakų mokytojų seminarijoje dėstytojų kolektyvas padidėjo nuo 16 iki 29 dėstytojų. Kai kurie jų buvo baigę kitų sovietinių respublikų aukštąsias pedagogines mokyklas, pavyzdžiui, Henrykas Morozas 1951 m. buvo baigęs Gardino, Otto Ptašekas – 1946 m. Lvovo, Jekaterina Kirpičnikova – 1937 m. Leningrado pedagoginį institutą [21, 25].

Iki mokyklos iškėlimo į Naująją Vilnią tarp dėstytojų vyravo lietuvių tautybės asmenys, pvz., 1951 m. iš 15 dėstytojų 13 buvo lietuvių [50, 3]. Vėliau šis santykis pakito ir lietuvių skaičius sumažėjo.

Kaip jau minėta, įsteigtam Naujosios Vilnios mokytojų institutui Lietuvoje nebuvo tinkamų dėstytojų – į šias pareigas buvo nukreipti Maskvos, Leningrado ir Lvovo universitetų absolventai [15, 39]. Įstaigos vadovu paskirtas Aleksandras Ananjevas, buvęs rajono švietimo skyriaus vedėjas. 1953 m. jį pakeitė Antonis Zajačkovskis, o šį 1955 m. – V. Čėčotas. Pastarasis vadovavo institutui iki jo prijungimo prie Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto, kuriame ilgą laiką buvo lenkų kalbos ir literatūros skyriaus dekanu.

1953 m. institute dirbo 20 dėstytojų. SSSR aukštojo mokslo ministerijai sparčiai didinant jų skaičių, 1955 m. jų buvo 34. Pagal etninę sudėtį vyravo rusai (11), lietuvių ir lenkų buvo po 7, žydų – 6 [5, 9].

Nuo 1956 m. nustojus rengti rusų kalbos ir literatūros mokytojus, buvo atleisti 4 dėstytojai [27, 26]. 1961 m. prijungus institutą prie Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto, dauguma jo darbuotojų buvo perkelti į šią įstaigą – iš viso perėjo 30 žmonių, tarp jų ir 10 dėstytojų [45, 30; 46, 33–35].

„LENKIŠKŲ“ PEDAGOGINIŲ INSTITUCIJŲ STUDENTŲ SKAIČIAUS IR ETNINĖS SUDĖTIES POKYČIAI, ŽINIŲ LYGIS

Vykdamas LKP(b) CK biuro sprendimą, Trakų mokytojų seminarijoje nuo 1947-ųjų rudens buvo įkurta grupė lenkų dėstomąja kalba, į kurią pateko 28 asmenys [7, 15]. Daugumą jų sudarė lenkai, tačiau buvo ir keli karaimai, rusai ir totoriai [51, 60]. Mokinių etninė sudėtis

nagrinėjamu laikotarpiu mažai pakito – visą laiką vyravo lenkai, pvz., 1957 m. jie sudarė per 90 proc. visų mokinių [49, 30].

Siekiant greičiau parengti mokytojus pradinėms lenkų ir rusų mokykloms, nuo 1951 m. Trakų mokytojų seminarijoje buvo sudarytos dvi lenkų ir viena rusų grupė (iš viso buvo priimtas 101 asmuo). Lenkų grupėse mokėsi 56 mokiniai [17, 159–160].

Vertinant lenkų grupių mokinių lygį, matyti, kad jis buvo labai nevienodas. Iš kitų lenkų grupių išsiskyrė 1947 m. įstoję asmenys – pagal pažangumą tai buvo viena stipriausių lenkų grupių. Vėlesniais metais suformuotose lenkų grupėse daugelis mokinių prastai mokėjo lenkų kalbą, jau nekalbant apie lietuvių kalbos žinias [14, 133; 33, 10; 38, 28]. Pastarojo dalyko dėstytojai skundėsi, kad turint vieną savaitinę pamoką, lietuvių kalbos išmokti neįmanoma. Šiuo požiūriu padėtis mažai kito per visą nagrinėjamą laikotarpį. Antai 1960 m. pirmame kurse už lietuvių kalbos diktantą teigiamo įvertinimo negavo pusė kurso, o antrame kurse – net 93 proc. studentų [43, 32].

Iš dalies tokią padėtį nulėmė tai, kad į seminariją (pedagoginę mokyklą) stodavo silpnesni mokiniai, ypač pradėjus veikti Naujosios Vilnios mokytojų institutui. Šios institucijos savotiškai konkuravo dėl nedidelio LSSR lenkų mokyklų abiturientų skaičiaus. Antai 1954 m. lenkų mokyklas baigė 123, 1955 m. – 111, 1956 m. – 122 abiturientai [3, 88]. Trūkstant stojančiųjų į pedagoginę mokyklą buvo priimami visi norintieji, baigę septynmetes mokyklas. Be to, mokymo lygiui turėjo įtakos ir mokyklos pavertimas dviemete mokykla (nuo 1957 m.).

Į Naujosios Vilnios mokytojų institutą, pradėjusį veikti nuo 1951 m. spalio, buvo priimami studentai į lenkų kalbos ir literatūros, rusų kalbos ir literatūros ir fizikos-matematikos (rusų, lenkų k.) skyrius; buvo priimta 100 asmenų. Netrukus keli studentai už nelankymą buvo pašalinti, keletas perėjo į kitas mokyklas. Po kelerių metų institute buvo įkurti istorijos ir gamtos-geografijos skyriai.

Pagal etninę sudėtį tarp studentų daugiausia buvo baltarusių, lenkų ir rusų. 1951 m. iš 100 priimtų studentų 35 buvo baltarusiai, 33 lenkai, 17 rusų, 15 kitų tautybių [16, 177]. Kiek vėliau tarp studentų ėmė vyrauti lenkų ir rusų tautybės asmenys. 1953 m. Naujosios Vilnios mokytojų institute mokėsi 78 lenkai, 94 rusai, 32 baltarusiai ir 17 kitų tautybių žmonių. Be to, apie 390 asmenų mokėsi neakivaizdžiai. Tarp jų taip pat daugiausia buvo rusų (42 proc.) ir lenkų (37 proc.) [19, 13]. Trečdalis jų buvo kilę iš kitų sovietinių respublikų.

Į institutą stėjo labai skirtingo lygio mokiniai. Daugiau žinių turėjo baigę LSSR miestų lenkų vidurines mokyklas ar Trakų pedagoginės mokyklos absolventai, mažiau – atvykę iš BSSR ir baigę baltarusių ar rusų mokyklas. Pasak 1954 m. valstybinės egzaminų komisijos pirmininko, „rusų grupių studentai nemoka gerai rusiškai, dauguma lenkų grupių studentų nemoka gerai lenkiškai. Taip yra todėl, kad ir rusų, ir lenkų grupėse daugumą studentų sudaro baltgudžiai, atvykę iš Baltarusijos TSR“ [1, 154]. Be to, gilesnes žinias turėjo įstoję į fizikos-matematikos ar istorijos skyrius, nes čia būdavo didesni konkursai. 1956 m. į fizikos-matematikos, istorijos, gamtos-geografijos skyrius reikėjo priimti po 25 asmenis, tačiau norinčiųjų atsirado daugiau: į fizikos-matematikos skyrių pretendavo 72, istorijos – 52, gamtos-geografijos – 75 [27, 26; 29, 52–54]. Norinčiųjų studijuoti lenkų kalbos ir literatūros skyriuje buvo mažai: galėjo būti priimti 50, o prašymus pateikė 30 asmenų.

Kaip ir Trakų mokyklos, mokytojų instituto studentų silpnoji žinių grandis – lietuvių kalba. Mėginta gerinti padėti. Vykdydamas LSSR švietimo ministro nurodymą dėl lietuvių kalbos dėstytojų svarbos instituto direktorius organizavo lietuvių kalbos fakultatyvą: skyrė jam 60 valandų per metus ir nurodė lankyti visiems, baigusiems mokyklas ne Lietuvoje [35, 7].

Dalis studentų taip pat buvo įpareigota lankyti papildomus lenkų kalbos užsiėmimus, tačiau esminių pokyčių šioje srityje nebuvo.

Dėl duomenų trūkumo sudėtinga nustatyti tikslų Trakų mokyklos lenkų grupių absolventų skaičių. Pirmoji lenkų mokytojų laida – 26 asmenys – buvo išleista 1951 m. [11, 119]. Tais pačiais metais į mokyklą buvo priimta 90 asmenų, kurie suskirstyti į dvi lenkų ir vieną rusų grupę. Nuo 1953 m. buvo formuojamos tik dvi lenkų grupės. Atrodytų, kad 1947–1960 m. dieninių skyrių lenkų kalba baigė ir pradinės lenkų mokyklos mokytojo pažymėjimą gavo apie 400 asmenų. Dar apie 200 pedagoginio išsilavinimo neturėjusių lenkų pradinį mokyklų mokytojų baigė neakivaizdinį skyrių [51, 93].

Naujosios Vilnios mokytojų instituto absolventų skaičius ir jų pasiskirstymas pagal specialybes atspindi pirmoje ir antroje lentelėse.

1 lentelė. Naujosios Vilnios (Vilniaus) mokytojų institutą 1953–1961 m. baigusiu asmenų skaičius [20, 1–72; 24, 1–38; 39, 1–63]

Metai	Baigė dienes studijas	Baigė neakivaizdines studijas
1953	86	–
1954	104	–
1955	105	117
1956	151	119
1957	129	181
1958	107	178
1959	56	47
1960	80	46
1961	46*	1*
Iš viso	864	689

* Iš viso išduoti 47 diplomai, tačiau vienas buvo baigęs neakivaizdinį skyrių, nes nebuvo dieninių istorijos studijų.

LSSR švietimo ministerijos nustatyti studentų priėmimo planai buvo koreguojami: instituto veiklos pradžioje (1951 m.) buvo priimta 100 studentų, vėliau šis skaičius padidintas iki 200 (1955 m.), tačiau netrukus sumažintas nuo 125 (1956 m.) iki 50 [19, 10; 22, 10; 27, 26; 44, 18] (1961 m.). Ne visuomet pavykdavo surinkti reikiamą skaičių pirmakursių. Kartais jis būdavo viršijamas (pvz., 1953 m. vietoj 150 priėmė 208), o kartais net pratęsus papildomo stojimo terminą nesusirinkdavo pakankamas jų skaičius, pvz., 1959 m. rugpjūtį priėmimas į fizikos ir matematikos skyrių buvo pratęstas 2 savaites, tačiau reikiamo studentų skaičiaus nepavyko surinkti [41, 53; 42, 59]. Daugiau norinčiųjų mokytis buvo fizikos ir matematikos bei istorijos skyriuose, o lenkų kalbos ir literatūros skyriuje kartais iš viso nebūdavo konkurso.

2 lentelė. Naujosios Vilnios (Vilniaus) mokytojų instituto 1953–1961 m. absolventų pasiskirstymas pagal specialybes [20, 1–72; 24, 1–38; 39, 1–63]

Specialybė	Dieninės studijos	Neakivaizdinės studijos
Fizika-matematika (lenkų k., rusų k.)	313	186
Gamta-geografija (biologija-geografija)	94	51
Istorija	96	68
Lenkų kalba ir literatūra	233	117
Rusų kalba ir literatūra	128	267
Iš viso	864	689

Kai kurių specialybių mokytojų buvo parengta mažiau, nes jų rengimas dieniniame skyriuje vyko tik kelerius metus, pavyzdžiui, istorijos mokytojų buvo tik dvi laidos, o gamtos-geografijos – keturios. Daugiausia dėmesio buvo skirta fizikos-matematikos mokytojų parengimui. Šiame skyriuje buvo surinktos atskiros grupės lenkų ir rusų dėstomąja kalba.

NAUJOSIOS VILNIOS MOKYTOJŲ INSTITUTO REORGANIZAVIMO KLAUSIMAS

XX a. 6-ajame dešimtmetyje SSSR buvo pradėtas vykdyti visuotinio vidurinio mokslo plėtojimo planas. Plečiant vidurinių mokyklų tinklą, augo kvalifikuotų, t. y. turinčių aukštąjį išsilavinimą, mokytojų poreikis. Mokytojų institutai, rengę specialistus su nebaigtu aukštuoju išsilavinimu, buvo reorganizuoti į pedagoginius institutus. Panašus likimas laukė ir Naujosios Vilnios mokytojų instituto. Apie jo reorganizavimą buvo galvojama 1955 m., tačiau LSSR aukščiausios ir vietinės partinės valdžios, LSSR švietimo ministerijos bei instituto vadovybės pozicijos šiuo klausimu išsiskyrė. LSSR švietimo ministerija buvo linkusi institutą prijungti prie kitos aukštosios mokyklos. Tokią poziciją palaikė LSSR švietimo ministras M. Gedvilas, kurio manymu, netikslinga steigti atskirą pedagoginį institutą vidurinių lenkų mokyklų mokytojams rengti, nes jų nereikės daug, tuo labiau kad jie jau rengiami Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto neakivaizdiniame skyriuje [40, 9].

Mokytojų instituto direktorius siekė, kad jis būtų pertvarkytas į savarankišką aukštąją mokyklą, rengiančią mokytojus lenkų vidurinėms mokykloms, argumentuodamas atitinkamos kvalifikacijos mokytojų lenkų vidurinėms mokykloms trūkumu. Nurodyta, kad lenkų mokyklose dirbo 1 147 mokytojai, iš kurių tik 97 turėjo aukštąjį išsilavinimą [23, 49]. Be to, pabrėžta, kad šis mokytojų institutas buvo vienintelis SSSR, kuriame mokslas vyko lenkų kalba. Instituto vadovas taip pat kreipėsi į Baltarusijos ir Ukrainos komunistų partijos centro komitetus, užklaudamas dėl lenkų mokytojų būtinybės tų respublikų mokykloms [52, 6], tačiau iš ten gautas neigiamas atsakymas.

Mokytojų instituto direktorijos pastangas palaikė Naujosios Vilnios rajono partinė valdžia. Rajono partijos komiteto pirmasis sekretorius E. Angermanas tuo klausimu kreipėsi į LKP(b) CK ir Ministrų Tarybą, teigdamas, kad lenkų mokykloms trūksta kvalifikuotų mokytojų: esą 1955–1956 m. 363 veikiančiose lenkų mokyklose buvo tik 6 proc. mokytojų su aukštuoju išsilavinimu (42 asmenys) [26, 92]. Realiai padėtis buvo kiek kita: lenkų mokyklose mokytojų su aukštuoju išsilavinimu buvo 105 [25, 142–443]. Analogiškas prašymas buvo pakartotas ir 1957 metais.

LKP(b) CK nuomonės dėl Naujosios Vilnios mokytojų instituto išsiskyrė. Propagandos ir agitacijos skyriaus vedėjo pavaduotojas Vladimiras Vidmontas, kuravęs LSSR lenkų reikalus, palaikė Naujosios Vilnios mokytojų instituto ir to rajono partinės valdžios poziciją. Be ekonominio motyvo (turimos materialinės bazės ir dėstytojų), jis akcentavo politinę tokio žingsnio reikšmę, esą tai parodytų, kad nacionalinėje politikoje komunistų partija užtikrina visų tautų teises į įvairiapusišką plėtrą [4, 134]. Jo nuomonei oponavo mokyklų skyriaus vadovybė. Anot jos, mokytojų institutą reikėtų sujungti su Vilniaus valstybiniu pedagoginiu institutu, kuris galės patenkinti lenkų kadrų vidurinėms mokykloms poreikį [28, 87]. Be to, mokyklų skyriaus netenkino mokytojų instituto parengtų absolventų politinis lygis: buvo teigiama, kad kai kurie jų šiuo požiūriu mažai kuo skyrėsi nuo savo mokinių [37, 86]. Sujungimo idėją, matyt, palaikė ir kai kurių rajono švietimo struktūrų darbuotojai. Antai Naujosios Vilnios rajono švietimo skyriaus vadovas Petrovas nurodė, kad Naujosios Vilnios mokytojų institutas išleidžia labai nekvalifikuotus kadrus, kad ši

mokslo įstaiga negali gyvuoti atskirai ir turi būti įtraukta į didelę Vilniaus aukštąją mokyklą [34, 48].

Būtent ši pozicija buvo palaikyta ir priimtas atitinkamas sprendimas, tačiau dėl prasidėjusios lenkų migracijos į Lenkiją jo realizavimas atidėtas iki 1961 m. rudens.

IŠVADOS

Lietuvos sovietinė reokupacija ir vėliau sekusi migracija į Lenkiją labai paveikė lenkų bendruomenės padėtį. Migracija nulėmė didelius lenkų švietimo pokyčius: ženkliai sumažėjo mokinių, kvalifikuotų lenkų mokytojų, pakito mokyklų lenkų dėstomąja kalba tinklas, smuko mokymo lygis jose. Lenkų švietimo problemas LSSR pradėta spręsti 1947 m., pasibaigus migracijai. LKP(b) CK biuro sprendimu nutarta plėtoti pradinių mokyklų lenkų dėstomąja kalba tinklą, rengti respublikoje joms kadrus.

SSSR centrinės valdžios nurodymu Lietuvoje buvo išplėtotas septynmečių ir vidurinių mokyklų lenkų dėstomąja kalba tinklas ir pradėta joms rengti mokytojus. 1947–1961 m. specialistai lenkų mokykloms buvo rengiami Trakų mokytojų seminarijoje (pagrindinėms mokykloms) ir Naujosios Vilnios mokytojų institute (septynmetėms mokykloms). Etniniu aspektu tarp šių įstaigų moksleivių ir studentų vyravo lenkai, rusai ir baltarusiai. Šiose pedagoginėse įstaigose nagrinėjamu laikotarpiu buvo parengta daugiau kaip 2 tūkst. mokytojų lenkų ir rusų mokykloms, tačiau dalies šių mokyklų absolventų žinių lygis buvo žemas. Kai kurie jų prastai mokėjo lenkų kalbą ir visiškai nemokėjo lietuvių kalbos. Tokia padėtis lėmė nepakankamą lenkų mokyklų mokinių parengimą, o tai ribojo jų galimybes studijuoti aukštosiose mokyklose.

Lietuvoje nebuvo tinkamų dėstytojų, kurie parengtų būsimus lenkų mokytojus, todėl nemažai jų buvo atsiųsta (daugiausia į Naujosios Vilnios mokytojų institutą) iš kitų sovietinių respublikų.

Rytų ir Pietryčių Lietuvos pedagoginės mokymo įstaigos tapo kaimyninės Baltarusijos lenkų ir baltarusių jaunimo traukos centru. Naujojoje Vilnioje sutelktose mokytojų rengimo mokslo įstaigose kai kuriais metais jaunimas iš BSSR sudarė 10–15 proc. įstojuosiujų.

XX a. 6-ajame dešimtmetyje SSSR mokytojų institutai buvo reorganizuoti. Sprendžiant Naujosios Vilnios mokytojų instituto reorganizavimo klausimą, buvo siūlymų paversti jį savarankiška aukštąja mokykla arba prijungti prie jau veikiančios aukštosios mokyklos. Dėl politinių ir objektyvių priežasčių buvo pasirinktas pastarasis variantas.

Gauta 2011 03 24

Priimta 2011 07 08

Šaltiniai ir literatūra

- [1] Informacija apie valstybinių egzaminų eigą ir rezultatus Naujosios Vilnios mokytojų institute 1954 m. *LCVA*, f. R-762, ap. 6, b. 990, l. 154.
- [2] Informacija LKP(b) CK apie darbą tarp Vilniaus srities lenkų. Be datos (turėtų būti 1952 m.). *LYA*, f. 16895, ap. 2, b. 344, l. 78.
- [3] LKP(b) CK nario V. Bieliausko informacija apie darbą tarp lenkų. Be datos (turėtų būti 1959 m.). *LYA*, f. 16895, ap. 2, b. 344, l. 88.
- [4] LKP(b) CK propagandos ir agitacijos skyriaus vedėjo pavaduotojo V. Vidmonto raštas LKP CK sekretoriui V. Niunkai. Be datos (turėtų būti 1956 m.) *LYA*, f. 1771, ap. 186, b. 1, l. 134.
- [5] Naujosios Vilnios mokytojų instituto metinė ataskaita apie darbą 1955–1956 mokslo metais. *LCVA*, f. R-762, ap. 6, b. 1249, l. 9.

- [6] 1947 07 04 LKP(b) CK biuro posėdžio protokolas Nr. 14. *LYA*, f. 1771, ap. 10, b. 145, l. 6–7.
- [7] 1948 05 24 Trakų mokytojų seminarijos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 1, l. 15.
- [8] 1950 02 15 Vilniaus apskrities švietimo skyriaus vedėjos Jelisejevos raštas LSSR švietimo ministro pavaduotojui Lapajevui ir apskrities partijos komiteto sekretoriui Vasilenko. *LYA*, f. 425, ap. 10, b. 278, l. 16.
- [9] 1950 10 01 LKP(b) CK biuro posėdžio protokolas. *LYA*, f. 1771, ap. 90, b. 113, l. 2–4.
- [10] 1951 01 18 LSSR švietimo ministro įsakymas Nr. 13a. *VAA*, f. 1016, ap. 3, b. 47, l. 5.
- [11] 1951 06 30 Trakų pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 6, l. 119.
- [12] 1951 08 31 Trakų mokytojų seminarijos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 6, l. 127.
- [13] 1951 09 11 Trakų mokytojų seminarijos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 6, l. 129–130.
- [14] 1951 09 28 Trakų pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 1, l. 133.
- [15] 1952 01 07 LKP(b) CK agitacijos ir propagandos skyriaus viršininko pavaduotojo V. Vidmonto ataskaitinis raštelis LKP(b) CK sekretoriui A. Sniečkui. *LYA*, f. 16895, ap. 2, b. 344, l. 39.
- [16] 1952 01 25 pažyma apie Naujosios Vilnios mokytojų instituto studentų sudėtį. *LYA*, f. 1771, ap. 139, b. 9, l. 177.
- [17] 1952 01 26 Trakų pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio Nr. 59 protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 6, l. 159–160.
- [18] 1953 02 24 LSSR švietimo ministerijos kadru skyriaus viršininko S. Plučo pažyma LKP(b) CK mokyklų skyriaus viršininkui Turauskui. *LYA*, f. 1771, ap. 139, b. 12, l. 233.
- [19] 1953 10 01 LSSR švietimo ministerijos pedagoginių mokymo įstaigų skyriaus vyresniojo inspektoriaus K. Poškos 1953 10 01 informacija LKP(b) CK mokyklų skyriui. *LYA*, f. 1771, ap. 139, b. 7, l. 10.
- [20] 1953–1957 m. Naujosios Vilnios mokytojų instituto diplomų išdavimo knygos. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 6, l. 1–72.
- [21] 1954 12 26 Trakų pedagoginės mokyklos direktoriaus E. Lazausko raštas LSSR švietimo ministerijos pedagoginių mokymo įstaigų skyriui. *LCVA*, f. R-762, ap. 6, b. 1131, l. 25.
- [22] 1955 03 21 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 16, l. 10–13.
- [23] 1955 12 14 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus V. Čečoto pažyma LKP CK mokyklų skyriaus vedėjui. *LYA*, f. 1771, ap. 163, b. 5, l. 49.
- [24] 1955–1958 m. Naujosios Vilnios mokytojų instituto diplomų išdavimo knygos. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 16, l. 1–38 (klaida, turėtų būti l. 1–68).
- [25] 1956 01 medžiaga LKP IX suvažiavimui. *LYA*, f. 1771, ap. 172, b. 4, l. 142–143.
- [26] 1956 05 13 Naujosios Vilnios rajono partijos komiteto sekretoriaus E. Angermano raštas LKP(b) CK ir Ministrų Tarybai. *LYA*, f. 1109, ap. 17, b. 1, l. 92.
- [27] 1956 05 30 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 20, l. 26.
- [28] 1956 06 LKP(b) CK mokyklų skyriaus vedėjo pavaduotojos Asejevos pažyma. *LYA*, f. 1771, ap. 186, b. 1, l. 87.
- [29] 1956 07 31 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 20, l. 52–54.

- [30] 1956–1959 m. LSSR švietimo ministro įsakymai. *LCVA*, f. R-762, ap. 6, b. 1263–1267, 1400–1404, 1545–1549, 1683–1685.
- [31] 1957 01 19–20 Naujosios Vilnios rajono partinės konferencijos protokolas. *LYA*, f. 1109, ap. 21, b. 2, l. 40–41.
- [32] 1957 04 30 LSSR švietimo ministro įsakymas Nr. 368. *LCVA*, b. 1400, l. 452.
- [33] 1957 09 17 Naujosios Vilnios pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 31, l. 10.
- [34] 1958 01 03 Naujosios Vilnios rajono ataskaitinio-rinkiminio partinio susirinkimo protokolas. *LYA*, f. 1109, ap. 23, b. 2, l. 48.
- [35] 1958 01 10 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 26, l. 7.
- [36] 1958 01 14 LSSR Ministrų Tarybos komisijos pažyma dėl Šalčininkų rajono vykdomojo komiteto darbo. *LYA*, f. 16895, ap. 2, b. 344, l. 134–135.
- [37] 1958 02 25 LKP(b) CK kultūros, mokslo ir mokyklų skyriaus inspektorės A. Pučkovos pažyma. *LYA*, f. 1771, ap. 189, b. 25, l. 86.
- [38] 1958 12 Naujosios Vilnios pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 34, l. 28.
- [39] 1958–1961 m. Naujosios Vilnios mokytojų instituto neakivaizdinio skyriaus diplomų išdavimo knyga. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 40, l. 1–63.
- [40] 1959 05 11 LSSR švietimo ministro M. Gedvilo raštas LKP(b) CK sekretoriui V. Niunkai. *LYA*, f. 1771, ap. 209, b. 28, l. 9.
- [41] 1959 08 06 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 39, l. 53.
- [42] 1959 08 20 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 39, l. 59.
- [43] 1960 11 28 Vilniaus pedagoginės mokyklos pedagogų tarybos posėdžio protokolas. *VAA*, f. 1151, ap. 1, b. 39, l. 32.
- [44] 1961 06 06 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 43, l. 18.
- [45] 1961 09 01 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 43, l. 30.
- [46] 1961 10 31 Naujosios Vilnios mokytojų instituto direktoriaus įsakymas. *VPUA*, f. 2, ap. 2, b. 43, l. 30, l. 33–35.
- [47] 1962 07 14 Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto valstybinės egzaminų komisijos pirmininko ataskaita. *LCVA*, f. R-507, ap. 1, b. 341, l. 29.
- [48] 1964 09 10 Vilniaus V. Kapsuko vardo universiteto prorektorius mokslo reikalams doc. B. Sudavičiaus raštas LSSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo komitetui. *LCVA*, f. 507, ap. 1, b. 487, l. 51.
- [49] Vilniaus pedagoginės mokyklos 1957–1958 mokslo metų darbo ataskaita. *LCVA*, f. R-762, ap. 6, b. 1528, l. 30.
- [50] Žinios apie LSSR mokytojų seminarijų mokytojus 1950–1951 m. m. antrajame semestre. *LCVA*, R-762, ap. 6, b. 658, l. 3.
- [51] BRAŽIŪNIENĖ, Ona. *Trakų mokytojų seminarija*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centro leidybos grupė, 2009, p. 60–61, 92–93.
- [52] LISIEWICZ, Janina. Dziekan. *Magazyn Wileński*, 1997, Nr. 3–4, s. 5–6.

- [53] NIEDŹWIECKA, Maria. 35-lecie Polonistyki Wileńskiego Uniwersytetu pedagogicznego. *Magazyn Wileński*, 1997, Nr. 3–4, s. 2.
- [54] *Polskie uczenie. Wspomnienia Antoniego Jankowskiego*. Wilno: Scripta mament, 2010, s. 29–30.
- [55] *Vilniaus pedagoginis universitetas (1935–1995 metai)*. Vilnius: VPU, 1995, p. 91–92.
- [56] ЗУБКОВА, Елена. *Прибалтика и Кремль*. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2008, с. 160.

VITALIJA STRAVINSKIENĖ

Training of Polish teachers in the Lithuanian SSR, 1947–1961

Summary

Based on historiographic and archival data, the article analyses the issue of training of teachers for Polish schools in the Lithuanian SSR, discusses the activities of pedagogical educational institutions engaged in their training, and determines the number of graduates from these institutions and their ethnic composition.

It should be noted that the prospects of Polish education in the republic highly depended on the ethnic policy pursued by the Soviet government. Due to the faster sovietization of Polish inhabitants, they were provided with the opportunities to develop education in their native language in Eastern and Southeastern Lithuania. However, the process of Polish migration from the Lithuanian SSR to Poland (1944–1947) highly affected Polish education and had long-term severe effects on it, such as reduced numbers of qualified teachers. Their vast shortage was one of the reasons accelerating the reorganisation of Polish schools. The decision was made on a gradual reorganisation of such schools to Russian or Lithuanian. Thanks to more active efforts of the Polish community and the support of the representatives of the Soviet government from certain counties (districts) in Eastern and Southeastern Lithuania, the process of reorganisation was cancelled.

By the order of the central government of the USSR, the topical issues related to Polish education were solved in the Lithuanian SSR (e. g., the Naujoji Vilnia Teachers Institute for an accelerated training of Polish pedagogical staff was established in 1951; the publishing house of Polish pedagogical literature was opened; the required staff was sent, etc.).

The Soviet re-occupation of Lithuania and the resulting process of migration to Poland highly affected the situation of the Polish community. The migration determined remarkable changes in the field of Polish education: the number of pupils and qualified Polish teachers decreased significantly; the network of schools with Polish as the language of instruction changed; their level of training deteriorated. With the end of migration in 1947, the Lithuanian SSR started solving the problems of Polish education. The Bureau of the Central Committee of LKP(b) decided to develop the network of primary schools with Polish as the language of instruction and to initiate the training of the staff for them in the republic.

By the order of the central government of the USSR, the network of seven-year schools and secondary schools with Polish as the language of instruction was expanded in Lithuania, and the training of teachers for them began.

In 1947–1961, specialists for Polish schools were prepared at the Trakai Teachers Seminary (for basic schools) and at the Naujoji Vilnia Teachers Institute (for seven-year schools). With regard to ethnic composition, Poles, Russians and Byelorussians dominated among the pupils and students of the mentioned institutions. More than 2 000 teachers for Polish and Russian schools graduated from these pedagogical institutions during the period under discussion. However, part of graduates showed a rather low level of knowledge. Some of them had a rather poor knowledge of Polish and failed to learn the Lithuanian language to any degree. Such a situation determined an insufficient training of pupils in Polish schools, which, in turn, limited their possibilities to study at higher education institutions.

Lithuania had no lecturers of the required expertise for educating prospective Polish teachers; therefore, a number of them were sent from other Soviet republics, in particular to the Naujoji Vilnia Teachers Institute.

The pedagogical educational institutions of Eastern and Southeastern Lithuania became the centre of attraction for Polish and Byelorussian youth from the neighbouring Belarus. In certain years, the youth from the Byelorussian SSR accounted for 10–15% of students admitted to the teacher training institutions in Naujoji Vilnia.

In the 1950s, teacher-training institutes in the USSR underwent a reorganisation. To solve the issue of reorganisation of the Naujoji Vilnia Teachers Institute, proposals were made to either turn it into an independent higher education institution or to integrate it into an already-existing higher education institution. The political and objective reasons determined the choice of the latter variant.

Key words: Poles, schools, teachers, Trakai Teachers Seminary, Naujoji Vilnia Teachers Institute